

A keserűvizek tetszhalála a Tétényi úti kórház udvarán

A Hidrológiai Társaság javaslata a kórházi gyógykút hasznosítására

A fővárosi tanács vb-elnök-helyettese, **Bartos István**, B-106/1969. számú átiratában értesítette **Elek Zoltán**-t, a Magyar Hidrológiai Társaság főtitkárát, hogy a Kelenföldi lakótelepen létesítendő uszoda és nyári medence építési tervezetével kapcsolatos előterjesztés a főváros vezetékségének megértésével találkozott. „Erre a célra a központi földterületen a szükséges terület-részt biztosítjuk... Egyetértünk azzal is, hogy a városközpont SZTK számára kijelölt területét — miután az SZTK-rendelő a kórház bővítésével együtt valószínűleg — sportkombinát létesítésére használik fel.”

A hivatalos irat hátterében a Tétényi úti kórház parkjában található keserűvíz-kutak rekonstrukciója, megújított üzemeltetése és egészségügyi, valamint sportvonalakozási lehetőségeinek felhasználása áll — ezeket a lehetőségeket mérte fel a Hidrológiai Társaság a főváros vezetékségével folytatott előzetes tanácskozások során. A kérdés fontosságának megértéséhez földtörténeti kitérővel kell indulnunk.

Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem III/9 tanulókörre komplex (földtani, hidrológiai, fizikai és kémiai) vizsgálat tárgyává tette a Tétényi úti kórház udvarának kútjait. A vizsgálat eredményeit ismertető tanulmányukban megállapítják, hogy a budai oldalon levő hat keserűvíz-telep között a Tétényi úti kórház kútjai több szempontból érdemelnék fokozott figyelmet. Vizsgálatainkkal rámutattunk arra — írja az ismertető tanulmány két szerzője, **Fekete Gábor** és **Takács László András** —, hogy a keserűvíz újrafelhasználásnak vízföldtani adottságai a területen megvannak, rendelkezésre áll egy hévízkút értékes gyógyvíze, sőt, kész, modern kórházépület is, amely lehetővé teszi a balneoterápiás kezeléseket újjáalakos megindítását.

Kiscelli agyag és ősmajom

A lágmányosi terület, ahol a kórházi kutak találhatók, a Műszaki Egyetem és a Kelenföldi pályaudvar között fekvő 300—400 méteres sáv, amely igen gazdag szulfátokban; helyenként folyóhordalékkal feltöltött, máshol felszínre bukkanó harmadkori (oligocén, mintegy negyvenmillió évvel ezelőtti korszak) kiscelli agyagból álló ó-holocén lapályon terül el. (Keletkezésének időszakában élt már a *Propliopithecus*, a gibbonfajták őse, az egyiptomi ősmajom, és mintegy huszonöt millió évnél is régebbi, hogy megjelenjenek az ilyen lapályokon a neandervölgyi ősember...

Az eredeti harmadkori „kiscelli” agyag kékeszürke színű, tele oxidálatlan pirit-szemcsékkel; kolloid tartalma kicsiny, jelentős azonban az iszap és a homok mennyisége. Az agyag felszíni rétege vöröses színű, itt a pirit már barna vassá oxidálódott, s ennek a folyamatnak hatására a kolloid nagy része „meg-
alvadott”, koagulálódott, aminek az lett a következménye, hogy az agyag szemcsés lett, vízvezetővé vált. Ennek már nagy jelentősége van a keserűvizek áramlásánál.

A „föld alatti boszorkánykőnya”

A Tétényi úti kórház keserűvize talajvíz jellegű, tehát a felszín alatt összefüggő rétegekben található. Valószínű, hogy a Duna vize nem nyomulhat a mélyebb fekvésű keserűvízes telepre, de a vizsgálatok kimutatták, hogy a Duna szintjének változásai szintváltozást eredményeznek a keserűvíz-kutakban is — a szoros kapcsolat okát további vízföldtani elemzés és kutatás deríti majd fel. A Duna vízét a Gellérthegy egyik nyúlva-nya zárja el, ez dél felé húzódik és vízválasztó gátat képez. A talajvíz pedig nagyon

lassú áramlással halad a Duna felé a vízáró agyagba vágódott és finom üledékekkel feltöltött Ós-Duna mederben, s Albertfalva tájékán éri el a Dunát.

Ebben az agyagban képződik a keserűvíz legfontosabb hatóanyaga, a keserűs, és a glaubersó. A pirit oxidációja során a keletkező kén-sav reakcióba lép a talajban levő kőzetalkotókkal, s a glaubersó a plagioklaszokból, a keserűs pedig a dolomit-szemcséből származik; mellettük vízben oldhatatlan gipsz is lerakódik a föld mélyén elnyúló „lágmányosi vegykonyhában”.

Érdekes jelensége ennek a „boszorkánykonyhának”, hogy a kutak vizének hőmérséklete 10—13 C fok és az évi hőmérsékletingadozás nem haladja meg a 4 C fokot. A magyarázat: a pirit oxidációja során egész éven át egyenletes hőmennyiség keletkezik, s ez nagyrészt függetleníti a környezettől és a talajvizek szokásos mértékénél magasabb szinten tartja a keserűvízkutak hőmérsékletét.

Földmunka, földrengés, apadó kút...

Mindezek ismerete és figyelembevétele nem lényegtelen, ha meggondoljuk, hogy a fűrészek, építkezések, a mélyebbre hatoló talajmunkák milyen eltolódásokat idézhetnek elő a víz útjában s milyen mértékben befolyásolhatják a gyógyvízforrások hozamát. Megfigyelték, azt is, hogy az emlékeztető dunaharaszti földrengés következményeként is törések, talajréteg-elmozdulások álltak elő, amelyeknek következtében a Tétényi úti kórház kútjai „visszaestek” — az egykori 540 liter percenkénti hozammal szemben most csak 343 litert, sőt ennél is kevesebbet adnak percenként.

A kutakat 1853-ban fedezték fel; körülöttük kezdetlegesen fűrdőt nyitottak (Erzsébet Sós-fürdő), s a hatvanas években már ivókúra céljára palackozták a vizet. 1881-től erőteljes fejlődésnek indult a fürdő, az új épületet Ybl Miklós tervezte. 1922-ben már 22 kút üzemelt, a vízkitermelés az OTI kezelésében 1943-ig tartott. Ekkor, a gyógyhatás fejlesztése érdekében, a sós-fürdő területén egy 536 méter mély kútat létesítettek, a feltörő víz hőmérséklete 49 fok volt.

A gyógyászati felhasználás sokrétű volt: ivókúraként az emésztőszervi betegségek hatásos ellenszerének bizonyult. A mozgásszervi betegségek kezelésére és nőgyógyászati célokra a pezsgő- és kádfürdőkben napi 80—100 köbméter vizet használtak; a 30-as évek végén évente 80—90 ezer nő kereste itt a gyógyulást.

A háború ezeket a kutakat is elérte: a háború után, 1947-ben az Erzsébet sós-fürdő területén 15 kútat találtak. 1965 októberében már csak három kút „élt” a vizsgált területen; az egyetemi tanulókör tagjai találták meg „igen elhanyagolt és szennyezett állapotban”. Az egyik, másfél méter átmérőjű, szármata „sós-kúti” forrás beomlott mészkőfalazattal 1966 tavaszán helyreállították és fedőlapokkal látták el; itt vizsgáltak behatóbban a rekonstrukciós lehetőségeket. A víz hőmérséklete állandóan 49 fok, radioaktivitása nincs, nem gázos; a termálkénés gyógyvizek csoportjába tartozik.

A vizsgálat megállapította, hogy „a nagy természeti kincset képviselő hévízű artézi kút nemhogy létesítési céljának megfelelően gyógyászati, de energetikailag sem használják fel kellő mértékben. Téli — 5 C fok hőmérsékletig a kórház fűtésére szolgál, hidegebb időben vízvezetékéről táplált gőzfűtésre kapcsolnak át (a víz közösen-egyenértéke 10 C fokról számítva 6000 kalóriás szénre vonatkoztatva évi 358 vagyon, mintegy másfél millió forint). Nyáron a kertben levő strandmedence részbeni megtöltésére használják fel (hetenként

egyszer-kétszer, 40—50 köbmétert, ami háromórás vízhozam). Így az értékes gyógyvíz kihasználatlanul folyik el”. Nem csekély tehát a keserűség a keserűvizek miatt...

Kutatás pénzforrás után

Ezen a helyzeten szeretne változtatni a Hidrológiai Társaság. Megvizsgálta a Tétényi úti kórház területén levő sós-kutak s az 1943-ban fűrt kénforrás hasznosítási lehetőségeit, s előterjesztette az erre vonatkozó javaslatokat.

A Kelenföldi lakótelep városközpontja előtt levő s a Parádi, Irinyi József, Vahot utca és a Tétényi út által körülrűzart, jelenleg felvonulási terület a lakótelep rendezési tervében mint kultúrpark szerepel, 6—14 éves gyerekek részére létesítendő játszótérrel. (Még nem állapították meg, hogy ki viseli a park kiépítési költségeit.) Ezen a területen találhatók a kutak. A vizsgálat során kiderült, hogy „a kutak korszerű újjáépítése a megváltozott hidrológiai viszonyok, valamint a Tétényi úti kórház nagyrányú fejlesztése miatt nem reális cél, de lehetőség van a kénforrás vizének sportcélokra való hasznosítására”. A jelzett területen — mondja a Hidrológiai Társaság javaslata — egy nyitható kupolájú, nemzetközi méretű fürdőmedence, két kisebb fedett uszoda és egy nemzetközi méretű medencével rendelkező nyitott uszoda létesíthető, mintegy 50 millió forinttal. Az uszodák nem változtatnák meg a terület kialakítandó kultúrpark jellegét, és szervezési beilleszkednének a kelenföldi lakótelep városképébe.

„Időeltolódás”

A Hidrológiai Társaság részéről **Elek Zoltán** főtitkár és **Molcsányi Endre** főmérnök tanácskozik az illetékes szervekkel (több mint tíz intézménnyel), hogy megtalálják a beruházás megvalósításának pénzügyi forrásait. Felmerült a lehetősége annak, hogy a költségek bizonyos részét a Műszaki Egyetem és a Kertészeti Egyetem vállalja, ha a területen az egyetemi sportélet céljaira egy sportkombinát létesülhetne. Ennek előfeltétele, hogy a fedett sportkombináthoz szükséges telket az egyetem megkapja a Fővárosi Tanácstól.

Ez idő szerint ennek az első lépésnek megtételéről folynak a széles körű tanácskozások. A terv szerint 1971-re készülne el az uszoda, a sportkombinát. De a föld alatti rétegeltolódásoknak a föld felszíni határidőeltolódások felelnek meg; a Tétényi úti 248 ágyas pavilon átadását egy évvel máris elhalasztották: 1970 helyett 1971-re ütemezték be az új átadási időpontot. Ezt is csak abban az esetben tarthatják be, ha találnak építőt. Minthogy pedig a kórház fejlesztése szorosan összefügg a Kelenföldi lakótelep városrendezési terveinek végrehajtásával, köztük a kultúrpark s a nagyon is indokolt uszodák kiépítésével (tehát az egykori Erzsébet sós-fürdő hasznosításával), már a kezdet kezdetén gondolni kell az eltolódás, a „törés” elkerülésére. Ha a pénz meglesz, keresni kell építőt. És ha minden intézmény olyan lelkesedéssel tekinti szülőgyének a „haldokló keserűvízkutak” problémáját, mint a Hidrológiai Társaság — s erre vannak is reményt keltő jelek —, akkor bizonyosan teljesül a XI. kerület régi vágya; használni látják annak, hogy természeti kincset rejt a föld, melyen a Kelenföldi lakótelep áll...

Maron Ferenc

GALOPPVERSENY
csütörtök du. 4 órakor